

Cha Nó Lú, Chú Nó Khờ

Truyện ngắn của Nguyễn Ngọc Hoa

Từ năm 1999, tôi có chân trong Tiểu ban Thẩm định Khả năng Đáng Tin cậy, gọi tắt là RAS, của mạng lưới liên kết toàn Bắc Mỹ. Để thực hiện việc thẩm định, mỗi năm RAS họp khoảng chín lần ở các thành phố khác nhau. Phiên họp đầu mùa xuân năm nay (2005) được định vào hai ngày thứ Năm và thứ Sáu 31 tháng Ba và mùng 1 tháng Tư ở Hoa Thịnh Đốn để hội viên có cơ hội ở lại cuối tuần xem hoa anh đào trong mùa Lễ hội Hoa Anh đào Quốc gia hàng năm tại thủ đô. Rủi thay, suốt hai tuần lễ cuối tháng Ba, trời mưa tầm tã, và gió thổi hoa anh đào lìa cành nằm tan tác trên lối đi. Tôi ở lại thêm ngày thứ Bảy, nhưng không có chủ ý xem hoa anh đào nên chẳng thấy phiền hà.

Thường năm nào đến Hoa Thịnh Đốn tôi cũng gặp anh Trực, anh một người bạn thân của tôi; năm nay anh đã nghỉ hưu và dọn về nam California. Nhưng ở đây còn anh Khanh luật sư. Hồi đó, ngày tôi còn là sinh viên tập tễnh đi dạy trung học tư, anh hướng dẫn tôi trong việc dạy học. Mỗi khi các anh giáo sư khác đi chấm thi, bận việc, hay đau ốm cần người dạy trám giờ ở trường tư, họ nhờ anh hay tôi dạy thay. Anh có tài suy nghĩ nhanh và nói liên tục trước đám đông mà không cần dựa vào một đề tài nào, và tôi có thể dạy hầu như bất cứ môn nào, từ Toán Lý Hóa đến Sinh ngữ, mà không cần sửa soạn trước.

Tôi gọi điện thoại cho anh Khanh ở văn phòng luật sư. Vừa nghe tiếng tôi, anh đã oang oang, “Cậu đến Hoa Thịnh Đốn mà chả chịu xem ngày giờ gì cả. Trời mưa buồn thiu, và tôi bận rộn *tối tăm mặt mũi*. Nhưng thế nào tôi cũng phải đãi cậu một chiều. Khách sạn cậu nằm gần Metro Center là trạm xe điện ngầm chính của thành phố, cậu lấy *metro* đi đến trạm *metro* gần khu chợ Eden, và tôi sẽ lái xe ra đón cậu.”

“Vậy thì khoảng một tiếng rưỡi đồng hồ nữa em gặp anh. Em cần anh giải đáp một chuyện mà em thắc mắc mấy tuần nay.”

Anh Khanh đưa tôi đến nhà hàng Saigon Gourmet trong thương xá hạng sang Pentagon Row ở Arlington thuộc Virginia, gần Ngũ giác đài là tòa nhà trụ sở bộ Quốc phòng Hoa kỳ. Anh nói, “Ở đây mình nói chuyện kín đáo hơn. Tôi định kể cậu nghe vụ án *Orange Agent*, thứ thuốc khai quang mà trong khoảng từ năm 1961 đến 1971, Không quân Hoa kỳ rải trong rừng già dọc theo đường mòn Hồ Chí Minh và trên các mật khu Việt Cộng để để dò tìm động tịnh của chúng.”

“Trí lớn gặp nhau có khác, đó chính là điều em muốn hỏi anh.”

Orange Agent, Việt Cộng (“VC”) dịch là “chất độc da cam,” chứa dioxin là một hóa chất nếu hiện hữu ở mật độ cao có thể gây ung thư và di hại hệ thống sinh sản phụ nữ. Tháng Giêng năm 2004, hội Nạn nhân Chất Độc Da Cam/Dioxin Việt nam và một số nguyên đơn khác đại diện cho nạn nhân Việt nam nộp đơn kiện 33 công ty hóa chất chế tạo *Orange Agent* như Dow Chemical và Monsanto tại tòa án liên bang Hoa kỳ tại Brooklyn ở thành phố New York. Đây là một vụ kiện tập thể (class action) và yêu cầu xét xử có bồi thẩm đoàn. Kiện các công ty đó vi phạm luật

quốc tế, phạm tội ác chiến tranh, vi phạm luật an toàn sản phẩm, cấu thả và cố ý đả thương, và làm giàu bất chính để (1) đòi bồi thường cho thương tật cá nhân, tử vong, và dị thai, (2) yêu cầu tòa ra lệnh khử ô nhiễm môi trường toàn cõi miền Nam Việt nam, và (3) đòi trả ra lợi nhuận thu được trong việc sản xuất thuốc khai quang.

Từ ngày khởi tố đến đầu năm 2005, tòa nhóm hai phiên sơ khởi hay tiền nghị án (pretrial), luật sư nguyên đơn (“LSND”) sửa đổi đơn kiện và nộp lại, và luật sư bị cáo (“LSBC”) nộp bản cáo trạng (brief) lần thứ nhất rồi lần thứ hai. Ngày 28 tháng Hai, tòa nhóm để hai bên tranh luận miệng trước thẩm phán Jack Weinstein. Mười ngày sau, ông Weinstein đưa ra phán quyết bác bỏ vụ kiện với những lý do sau: Đòi hỏi của nguyên đơn không có căn bản pháp lý trong luật pháp Hoa kỳ hay luật quốc tế, *Orange Agent* không phải là hóa chất bị luật quốc tế cấm lúc Hoa kỳ sử dụng, và nhất là nguyên đơn không trưng bằng cứ nào cho thấy *Orange Agent* gây bệnh tật của nạn nhân trong đơn kiện.

Ba tuần trước tôi đọc tin về phán quyết của tòa và tự hỏi, “Tại sao Việt Cộng đợi đến gần 30 năm sau ngày chiếm miền Nam mới đi kiện?” Anh Khanh cho biết dưới thời Tổng thống Bill Clinton, trước khi ký thương ước Mỹ - Việt nhằm bình thường hóa ngoại giao giữa hai nước, VC cam kết riêng sẽ không kiện Hoa kỳ về vụ *Orange Agent*. Để đổi lại, Hoa kỳ hứa sẽ không phủ quyết khi VC xin gia nhập Tổ chức Mậu dịch Thế giới WTO. Vì mật ước đó, Hà nội đợi đến sau khi Clinton rời khỏi Tòa Bạch Cung mới trở mặt nuốt lời, thành lập hội Nạn nhân, và tiến hành vụ kiện. Hội Nạn nhân được lập ra dưới danh nghĩa hội thiện nguyện, nhưng thực ra là cơ quan nhà nước nhận tiền và nhận lệnh Hà nội với ban chấp hành toàn VC gộc.

VC rất muốn kiện chính phủ Hoa kỳ. Nhưng đến khi đụng trận mới ngả ngửa ra là chính phủ Hoa kỳ có quyền miễn tố do chủ quyền (sovereign immunity), không thể bị kiện, nên mới quay sang kiện các công ty hóa chất. Quyền miễn tố này bắt nguồn từ nguyên tắc “vua không thể làm sai” của luật bất thành văn bên Anh và dựa trên phán quyết của Tối cao Pháp viện Hoa kỳ nay thành tiền lệ. Với phán quyết của ông Weinstein, tòa công nhận quyền miễn tố của các công ty hóa chất, những nhà thầu chế tạo *Orange Agent* theo đơn đặt hàng của quân đội, giống như quyền miễn tố của chính phủ.

Thức ăn được dọn ra, và trước khi chúng tôi cầm đũa, câu hỏi lớn vờn trong đầu tôi bung ra, “Tại sao đơn kiện mang hậu thuẫn của cả một quốc gia mà không qua nổi cửa ải đầu tiên, bị bác bỏ mà không được xét xử?”

“Vì quốc gia đó gọi là Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Việt nam gồm bọn vô học, không hiểu luật pháp xã hội văn minh. Một người bạn học của tôi ở trường Luật Đại học Georgetown khẩn khoản mời tôi vào nhóm luật sư biện hộ cho công ty Dow Chemical. Muốn đánh thắng Việt Cộng, phải dùng một thằng Việt nam từng sống với nó và biết tổng cái ngu dốt của nó. Tôi là dân Bắc kỳ di cư vào Nam năm 1954 và sau năm 1975, kẹt lại Sài gòn ba năm trước khi vượt biên. Nói cho cậu hay, hơn một năm làm việc, tôi chỉ nhận thù lao một đồng bạc danh dự của Dow Chemical.”

Trong khi các công ty hóa chất thuê đội ngũ luật sư tài giỏi nhất Hoa kỳ, Hà nội trông cậy vào hai luật sư trong Phường hội Luật sư Quốc gia (National Lawyers Guild, NLG). NLG là một hiệp hội

“cấp tiến” gồm luật sư, sinh viên luật, phụ tá luật sư, v.v. lập ra năm 1937 với mục đích phục vụ quyền lợi công chúng và phản đối Hiệp hội Luật sư Hoa kỳ (American Bar Association) chính thống mà NLG cho là bảo thủ và quá kén chọn hội viên. Trong hai thập niên sau Đệ nhị Thế chiến, NLG bị coi là tổ chức Cộng sản trá hình, và ngày nay, luật sư NLG sẵn sàng “hiến mình cho nhu cầu thay đổi cơ cấu kinh tế và chính trị để sau cùng nhân quyền được xem thiêng liêng hơn quyền lợi tài sản.”

Anh Khanh cười khẩy,

“Vụ kiện vốn không thể thắng. Hai tay luật sư giỏi viết văn bản tuyên truyền ấy làm được *khỉ mốc* gì?”

“Em nghe nói Hà nội gửi sang hơn một triệu thỉnh nguyện thư do nạn nhân ký tên yêu cầu tòa đòi bồi thường và trên một trăm lọ đựng dị thai ngâm trong *formol*, tức là dung dịch formaldehyde, làm bằng chứng. Có ăn thua gì không?”

“Chúng nó không biết rằng quan tòa Mỹ được bổ nhiệm trọn đời để phán quyết độc lập, không bị áp lực chính trị hay của công chúng. Trong tòa án Mỹ, chứng cứ phải được nhân chứng có tuyên thệ nói sự thực đưa ra, và nhân chứng sẽ phải bị luật sư phe kia *cross-examine* (thẩm vấn đối kháng hay vặn hỏi). Nói láo khi có tuyên thệ là một tội rất nặng nên ở Mỹ không mấy ai dám man khai. Ngoài ra, chỉ những sự việc mà chính nhân chứng biết, trông thấy, hay tự tay làm mới được chấp nhận là chứng cứ tại tòa; nếu không chỉ là *hearsay* (lời đồn đại) vớt đi, không có giá trị.”

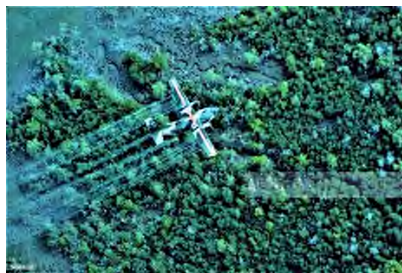
Trong suốt hai phiên nhóm sơ khởi, nhân chứng của nguyên đơn lập đi lập lại lời tuyên truyền rỗng tuếch mà không đưa ra chứng cứ buộc tội nào. Người được gọi đầu tiên là ông Báu, sĩ quan cao cấp của quân đội Bắc Việt xâm nhập miền Nam. LSNĐ đưa ra câu hỏi dẫn dắt để ông trả lời và vẽ ra bối cảnh vụ kiện: Máy bay Không quân Hoa kỳ rải thuốc khai quang. Ông huênh hoang trả lời suôn sẻ; sang phần vặn hỏi của LSBC, do ý kiến của anh Khanh, ông bị hỏi hai câu giản dị đến không ngờ.

Hỏi: *Xin cho biết Orange Agent màu gì?*

Đáp: *Dĩ nhiên là màu da cam.*

Hỏi: *Xin cho biết Orange Agent được rải dưới dạng nào?*

Đáp: *Nó là bột, rải xuống thành bụi bay mù trời.*

Sau đó, khi đến lượt mình, LSBC gọi nhân chứng là chuyên viên *Orange Agent* từng phục vụ trong Không quân Hoa kỳ. Ông này cho biết thuốc khai quang ấy màu trắng và “Orange Agent” là tên gọi ngụy trang của chất thuốc đựng trong thùng phuy 200 lít bên ngoài sơn dải màu cam bề ngang chừng tám phân để nhận diện. Chất thuốc được pha trộn với nước hay dầu, và dung dịch loãng – không phải bột – được bơm vào bồn chứa cố định trên máy bay trước khi đem đi

phun tủa trên vùng mục tiêu. Ông chuyên viên này không những chứng tỏ ông Báu *bù trôn* mù tịt, mà còn cho thấy nguyên đơn khai man chuyện bác sĩ Quỳnh Như là nạn nhân. Hà nội ghi tên bà vào danh sách nguyên đơn, cùng với cậu con trai qua đời lúc mới tám tháng, mà bà không biết và không đồng ý vì không bị nhiễm độc dioxin. Theo lệnh Hà nội, LSND viết trong đơn kiện,

Từ năm 1964 trở đi, nguyên đơn thường xuyên đến thành phố Biên Hòa và Sông Bé là hai nơi bị rải thuốc khai quang nặng nề. Trong thời gian từ năm 1968 đến 1976, bà là bộ trưởng bộ Y tế của chính phủ Cách mạng Lâm thời Cộng hòa Miền Nam, cư ngụ tại Tây Ninh, và luôn luôn che đầu bằng bao ni-lông vì đi ngang qua một thùng chứa thuốc khai quang máy bay Mỹ đánh rơi.

Trên máy bay chỉ có bồn chứa cố định, làm gì có thùng chứa mà đánh rơi? Một nhân chứng nguyên đơn khác là giáo sư Thi Thi, trưởng ban Sản phụ khoa trường Đại học Y khoa Hà nội. Chỉ tay vào những lọ đựng dị thai, bà hãnh diện trả lời những câu hỏi của LSND nhằm thiết lập chứng cứ về hậu quả của “chất độc da cam” vào phụ nữ mang thai. Sang phần vặn hỏi của LSBC, bà cũng chỉ bị hỏi hai câu.

Hỏi: Trong số hơn một trăm trường hợp dị thai đó, bà điều trị mấy trường hợp?

Đáp: Tất cả đều do bác sĩ môn sinh của tôi điều trị, và họ báo cáo lại cho tôi.

Hỏi: Bà đã thực hiện bao nhiêu nghiên cứu khoa học để chứng tỏ mối quan hệ nhân quả giữa Orange Agent và dị thai?

Đáp: Tôi không cần nghiên cứu. Không có nguyên nhân nào khác.

Những gì bà giáo sư khai trước tòa là *hearsay, khẩu thiệt vô bằng!* Để phản công, LSBC gọi nhân chứng là một bác sĩ người Pháp đã nghiên cứu những vụ sẩy thai và dị thai ở Phi châu và công bố kết quả khảo cứu trên các tạp chí y khoa Âu châu: Nguyên nhân chính của hầu hết những trường hợp đó là phụ nữ mang thai làm việc quá sức, thiếu dinh dưỡng trầm trọng, và lo âu quá độ. Tiếp theo, LSBC gọi nhân chứng là ba bà đã sẩy thai hay sinh dị thai mà các công ty hóa chất bí mật cho người về Việt nam tìm kiếm và đưa sang New York. Một bà cho biết vì quá nghèo khổ nên phải dùng sức mình kéo cày làm ruộng thay trâu. Một bà nói bị đầy về vùng kinh tế mới, thiếu ăn triền miên. Bà thứ ba là một cựu du kích VC, trốn dưới hầm ngày đêm lo sợ phập phồng sẽ bị bắt.

Chuyện vụ án *Orange Agent* của anh Khanh vừa chấm dứt thì chúng tôi cũng vừa ăn xong. Anh kết luận,

“Để trả lời câu hỏi tại sao của cậu, tôi có thể tóm tắt trong sáu chữ: *Cha nó lú, chú nó khờ.*”

“Chú nó” là hai anh luật sư Phường hội Luật sư Quốc gia *cà chớn* tại Hoa kỳ. Cho dù tôi, kẻ tay ngang hiểu biết tổng quát về luật lệ Hoa kỳ, làm LSND thì sự tình cũng không thể nào bết bát hơn.

Nguyễn Ngọc Hoa

Ngày 24 tháng Năm, 2023